
Arkivkode:

Sak nr.:

FU-sak : 16/12

Møte: 5.09.2012

Strategiske forskningssatsinger

1 INNLEDNING OG BAKGRUNN

I 2008 ble universitetsstyret orientert om innsatsen innenfor de strategiske forskningsfeltene i sak 17/08 og sak 57/08 og i de årlige forskningsmeldingene. De ulike satsingene har hatt noe forskjellig utvikling, og den institusjonelle forankringen for satsingene utenom marin og utviklingsstudier er også endret. Notatet beskriver disse utviklingstrekkene, men gir også en kort fremstilling av den nye strategien og hvordan den skal følges opp og avslutningsvis noen vurderinger.

Universitetsplan 2000 utgjorde det første, langsiktige plandokumentet for Universitetet i Bergen. Arbeidet med langtidsplanen ble vedtatt startet i 1980 og pågikk med flere utredninger og dokumenter i hele tiåret. Planen er klar når det gjelder det forskning: Universitetet skal ha et særlig ansvar for grunnforskningen og vil opprettholde bredde i forskningen. Det skrives videre at:

Universitetet i Bergen skal være et universitet på høyt internasjonalt nivå, og det ledende norske universitet på utvalget satsingsfelt. Innen enkelte forskningsfelt bør universitetet være blant de fremste miljøer i internasjonal sammenheng.

Arbeidet med en ny strategi for perioden 2000-2005 ble startet opp i april 1997 og vedtatt av Det akademiske kollegium i mars 1999 (DAK-sak 44). Strategien tok utgangspunkt i universitetets rolle som et fritt, demokratisk lærdomsfellesskap, der forskere og studenter gjennom nysgjerrig søken, kritisk refleksjon og saklig dialog strekker seg etter å nå innsikt erkjennelse og akademisk danning. Strategien gjentok hovedmålet for forskningen fra U-plan 2000 om å være:

- en forskningsinstitusjon på internasjonalt nivå, og det ledende norske universitetet på utvalgte fagfelt, og at UiB på enkelte fagområder skal være blant de internasjonalt ledende miljøer.

Nytt i forhold til U-plan 2000 var lanseringen av to strategiske hovedinitiativ, utviklingsrelatert og marin forskning. Begge områdene var blitt omtalt som fremtidige satsingsfelt i U-plan 2000, men ikke i så fremhevet form.

Strategi 2005-2010 ble vedtatt av universitetsstyret juni 2005 (UST-sak 48). Det ble tatt utgangspunkt i at grunnforskning, forskningsbasert utdanning og utvikling av fagdisiplinene er blant universitetenes viktigste oppgaver. Strategien videreførte marin forskning og utviklingsrelatert forskning som de to hovedsatsingene.

I strategiens vedlegg ble det i tillegg til marin forskning og utviklingsrelatert forskning, tatt til orde for til nye satsinger på følgende områder:

- Translasjonell medisinsk forskning
- Nanovitenskap
- Region og regionalisering

For disse tre satsingene var det utarbeidet fagplaner. For andre satsingsområder ville det være nødvendig med tilsvarende utredninger med sikte på faglig avgrensning, tematisk konkretisering og plan for faste samarbeidsordninger. Dette gjaldt:

- De store folkesykdommene
- Demokrati og rettsstat
- Europeisk integrasjon

Europeisk integrasjon ble senere innarbeidet i demokrati og rettsstat under benevnelsen europastudier. Felles for alle var en klar tidsavgrensning av den institusjonelle satsingen til å gjelde perioden 2005-2010.

2 HOVEDSATSINGER

Marin forskning og utviklingsforskning har hatt en fremtredende plass strategidokumentene siden U-plan 2000. I tidligere strategidokumenter er de omtalt som strategiske hovedinitiativ og hovedsatsinger, og i strategien for 2011-2015 blir de omtalt som fagområder med tradisjon og fortrinn ved Universitetet i Bergen. Begge kjennetegnes ved stor faglig bredde som er bygd opp over tid, og som kommer til uttrykk gjennom forskning i en rekke ulike fag og fagmiljø, og omfatter oppbygging innenfor etablerte disipliner og samarbeid på tvers av institutter og fakultetsgrenser. I tillegg kommer et dokumentert engasjement i forskerutdanning samt en betydelig eksternfinansiert virksomhet.

De øvrige satsingene ble initiert i forrige strategiperiode (2005-2010) med overskriften faglig fornyelse. Det påpekes at disse satsingene, i likhet med marin forskning og utviklingsforskning er sterkt preget av flerfaglighet og virksomhet som krever samarbeid i på tvers av faggrenser. For tre av satsingene, nanovitenskap, ernæring og region- og regionalisering, ble det utviklet nye studietilbud.

2.1 MARIN FORSKNING

Ved Universitetet i Bergen omfatter marin forskning og marine fag studier av havområdene i vid forstand og innebærer fysiske, geologiske, kjemiske og biologiske aspekter og prosesser og deres interaksjoner i, og mellom, den faste jord, vannsøylen og atmosfæren samt anvendelser i samband med kartlegging og utnyttelse av ressurser og studier av klima og

miljøforhold. Fagmiljøer som driver med marin relatert forskning finnes også ved Det medisinsk-odontologiske, Det samfunnsvitenskapelige og Det juridiske fakultet.

Tidligere kartlegginger viser tydelig den marine forskningens betydning ved universitetet (jf. UST-sak 57/2008). I perioden 2005-2007 kan om lag 25 % av de nye doktoravhandlingene karakteriseres som bidrag til marine fag. Marin forskning stod i en særstilling når det gjaldt ekstern finansiering, med 43 % av tildelingene fra Norges forskningsråd i nevnte periode, 52 % av tildelingene til UiB i EUs 5. rammeprogram (FP5) som startet i 2000, og 44 % i FP6.

2.1.1 Strategiutvalget for marine fag (SMF)

Strategiutvalget for marine fag (SMF) er et tverrfakultært organ som ble opprettet i 2007 (brev av 01.11.2007, opprettet for en periode på tre år (01.11.07-31.10.10), rapporterer til rektor og universitetsdirektør, ephorte 2007/14747) basert på strategiutvalget ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet, men utvidet med medlemmer fra Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Det medisinsk-odontologiske fakultet og Det juridiske fakultet. Utvalgets mandat er:

- Utvalget skal utforme en helhetlig forskningsstrategi for den marine virksomheten ved UiB, der forskerutdanning skal inngå.
- Utvalget skal utarbeide innspill og fagpolitiske dokumenter om marin forskning og utdanning.
- Utvalget skal styrke samarbeidet mellom UiB og partnerinstitusjoner i regionen, nasjonalt og internasjonalt og utarbeide handlingsplaner for slikt samarbeid.

Utvalget har ikke hatt møte siden 18. august 2010. Oppnevningen gikk ut samme år, men det er ikke oppnevnt noe nytt utvalg. I referatet fra det siste møtet framgår det at strategiutvalget bør fortsette, men at form og sammensetning kan diskuteres. Utvalget mente også at et nyoppnevnt utvalg bør ta initiativ til og utforme et nytt strategidokument.

2.1.2 Bergen marine forskningsklynge (BMF)

Klyngen ble opprettet i 2008 med følgende medlemmer/partnere: Universitetet i Bergen, Havforskningsinstituttet (HI), Christian Michelsen Research (CMR), Nansensenteret (NERSC), Helse Bergen (HB), Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning (NIFES), NOFIMA og UNI Research. BMF har styringsgruppe og faglig utvalg. Formålet til klyngen er å styrke marin forskning, utdanning og utvikling for å svare på regionale, nasjonale og globale utfordringer innen klima, miljø og ressurser, teknologi og helse. Satsingsområdene er klima, marint miljø og ressurser, marin teknologi og fra hav til helse. Klyngen skal:

- Styrke grunn- og anvendt marin forskning gjennom samarbeid og synergi mellom partnerinstitusjonene
- Øke innovasjonsgraden for å svare på utfordringer i næringsliv og forvaltning
- Synliggjøre samfunnsnytte og konsekvenser av kunnskap basert på marin forskning
- Synliggjøre den marine kompetansen ved partnerinstitusjonene gjennom felles

profilering

- Tilrettelegge for at Bergen blir kontaktpunkt for større nasjonale og internasjonale prosjekter, konferanser og faglige sekretariater
- Samarbeide om økt rekruttering av dyktige studenter og forskere samt utvikling av forskerutdanningsprogrammer
- Samarbeide om toktvirksomhet, ny infrastruktur og anskaffelser av større forskningsutstyr
- Opprette rammeavtaler med internasjonale institusjoner og klynger

Fra juni 2011 er arbeidet i klyngen styrket blant annet gjennom ansettelse av en daglig leder. Siden da har BMF vært involvert i en rekke initiativer og møter lokalt, nasjonalt og internasjonalt med sentrale aktører innen forskning, næringsliv og politikk. BMF har vært en aktiv bidragsyter til forskningsprogrammet HAV21, og holder for tiden med på å sondere terrenget for et mer omfattende samarbeid med Woods Hole Oceanographic Institution (WHOI) i USA. BMF også har tatt initiativ til to søknader, en som omfatter krill i Sørishavet og en EU-søknad. BMF har hatt en relativ høy medieprofil i året som har gått med flere bidrag til rikspresse og intervju.

2.2 UTVIKLINGSRELATERT FORSKNING

Utviklingsrelatert forskning og globale studier ved UiB, er basert på en bred definisjon, som omfatter "study of development as such" og "research for development". Til feltet regnes forskning som kan bidra med kunnskap av betydning for fattigdomsreduksjon, utbredelse av menneskerettighetene, styrket folkehelse i utviklingsland, samt problemstillinger knyttet til etikk og bærekraftig utvikling, og forskning som i bred forstand er relevant for å forstå sammenhenger og endringsprosesser på globalt, regionalt og lokalt nivå.

En tidligere kartlegging for perioden 2005-2007 (jf. UST-sak 57/2008) viste at i alt 58 kandidater tildelt doktorgrad innenfor utviklingsrelatert forskning eller utviklingsrelaterte fag, det vil si om lag 11 % av antallet disputaser i perioden

Forskningsrådet har ikke store budsjetter til utviklingsrelatert forskning. Det er grunn til å understreke at utviklingsrelatert forskning likevel har hatt vekst i denne perioden, gjennom tildelinger til store forskerinitierte prosjekter (Storforsk) og utviklingsrelatert forskning i hhv. sosialantropologi og historie. NUFU var viktig for å finansiere forskningssamarbeid med partnere i utviklingsland. NUFUs tildelinger til UiB var NOK 88 mill. i perioden 2007-2012. Hoveddelen av prosjektene var i perioden frem til 2011, men en del prosjekter har drift også i 2012. UiB har i alle NUFUs programperioder (1991-2012) vært den institusjonen med størst bevilgninger.

Utviklingsrelatert forskning hadde i samme periode en fordobling av sin andel av EU-finansiering, men omfanget av EU-finansiert utviklingsrelatert forskning er langt mindre enn for marin forskning. Gjennomsnittet for FP5 og FP6 var 4 %.

Strategiutvalget for utviklingsrelatert forskning ble oppnevnt for tre år med virkning fra 1.01.2009 og har representanter fra alle fakulteter. Utvalget rapporterer til rektor og universitetsdirektør. Formålet med utvalget er å være et rådgivende utvalg for utviklingsrelatert forskning som strategisk satsingsområde. Utvalgets mandat er innenfor denne rammen:

- å utforme en helhetlig strategi for forskning og forskerutdanning
- å utarbeide innspill og fagpolitiske dokumenter om utdanning, forskerutdanning og forskning
- å bidra til styrket samarbeid mellom Universitetet i Bergen og partnerinstitusjoner i regionen, nasjonalt og internasjonalt med vekt på partnere i Sør, samt utarbeide handlingsplaner for slikt samarbeid

Utvalget møtes jevnlig, og sentrale saker har blant annet vært utkast til fornyet strategi for UiB og innspill til Handlingsplan for internasjonal virksomhet. Utvalget har også kartlagt den utviklingsrelaterte forskningen ved UiB og bidratt til opprettingen av en webside om global og utviklingsrettet forskning.

2.2.1 UiB Global og Bergen Summer Research School

Den globale utviklingsforskningen ble ytterligere styrket gjennom tilbakeføring av den delen av virksomheten i Uni Global som var knyttet til UiB (UST 20/2010). Samtidig ble det vedtatt å etablere en faglig møteplass, UiB Global, for å ivareta de spesielle utfordringene det er å utvikle og profilere flerfaglig virksomhet på dette området. Møteplassen er i nybygget i Jekteviken, hvor det er etablert et ressurscenter for utviklingsstudier, og med samlokalisering med CMI. Det er engasjert både en faglig leder og en administrativ koordinator for UiB Global. Administrativt ansatte ved UiB Global er del av Forskningsadministrativ avdeling. For 2010 vedtok UST å stille til rådighet inntil 4 millioner kroner til å styrke og videreutvikle aktiviteten innen globale og utviklingsrelaterte studier. I budsjettet for 2011 var det avsatt 10,1 mill. kroner, og ytterligere 2 mill. kr. for 2012 til 12,1 mill. kr. I tillegg bidrar universitetet sammen med CMI til finansiering av Ressurssenteret. Med en gave på 7 mill. kr. fra Stiftelsen Unifob er tre fakulteter (SV/HF/PSYK) gitt hver sin PhD eller post.doc. stilling innenfor feltet globale studier og utviklingsforskning. Nile Basin Research Program I (NBRP I) er avsluttet, men har hatt noe midler til brofinansiering i påvente av beslutning om videreføring. Søknad om finansiering for en ny periode ble sendt i mai 2011 (søknadsbeløp 75 mill. kr.), men NORAD/UD har stadig utsatt beslutningen og har bestemt seg for først å evaluere NBRP I før det bevilges midler til NBRP II. Denne evalueringen skal starte snart. NUFU-prosjektene er avsluttet eller er i ferd med å avsluttes. NORAD er betydelig forsinket i utlysningen av nye prosjekter under etterfølgeren av NUFU som kalles NORHED (Norwegian Programme for Capacity Building in Higher Education and Research for Development). Det arbeides aktivt mot fagmiljøene for å være i posisjon når utlysningen kommer. Siden utlysningstidspunktet er utsatt, og det fremdeles ikke foreligger en tidsramme, kan prosjekter ikke forventes å komme i gang før mot slutten av 2013. Det er imidlertid sendt søknader til flere andre finansieringskilder, og nye søknader og initiativer er

under utarbeidelse. Det bør også nevnes at det er laget en egen nettside (www.uib.no/research/global).

Bergen Summer Research School (BSRS) ble arrangert for første gang i 2008, og var et viktig tiltak for å profilere UiBs og samarbeidspartnerne NHH, CMI, HiB og Uni Research innenfor global utviklingsforskning og utdanning. BSRS er en internasjonal sommerforskerskole på PhD-nivå og har hatt deltakere fra hele verden. Vitenskapelig ansatte fra alle UiBs fakulteter har bidratt med kurs og andre faglige opplegg. Det overordnede temaet for BSRS er globale utviklingsutfordringer som er spesifisert i undertemaer for hvert år. "Global fattigdom" i 2008, "Klima, miljø og energi" i 2009, Global helse sett i bio-medisinske, sosiale og kulturelle perspektiver" i 2010 og "Normer, verdier, språk og kultur" i 2011. I 2012 ble det ikke arrangert en vanlig sommerskole, men en mindre PhD-konferanse i påvente av en avklaring og planlegging av veien videre de neste årene. Temaet for konferansen var "Transnasjonal migrasjon og global utvikling". BSRS' sekretariat er flyttet til Jekteviken, og er samlokalisert med UiB Global for å få bedre samordning og samarbeid om aktivitetene. Den faglige kvaliteten i BSRS har vært høy, og evalueringer og formelle og uformelle tilbakemeldinger samt søknadstall viser at sommerskolen har vært et vellykket tiltak. Planleggingen av BSRS for 2013 og årene framover er allerede i gang.

3 PUNKTSATSINGER 2005-2010

Som nevnt tidligere ble det i vedlegget til strategien for 2005-2010 tatt til orde for nye satsinger for å få til faglig fornyelse. Det skulle ligge konkrete fagplaner til grunn for beslutninger om videre faglig satsing, og samarbeid mellom fakulteter og forskning og utdanning på tvers av etablerte faggrenser, var et kjennetegn ved flere av satsingene.

3.1 NANOVITENSKAP

I 2004 ble det oppnevnt et internt tverrfakultært utvalg som utarbeidet et forslag til strategi for nanovitenskap. Rapporten "Towards nanotechnology – A Strategy for nanoscience at the University of Bergen" ble positivt evaluert av et internasjonalt panel. Satsingen startet i 2005. Programmet blir ledet av en programleder, nestleder og en styringskomité Nanoscience Advisory Committee (NAC).

En evaluering fra 2007 pekte på at de ulike prosjektene har gjort fagmiljøene sterkere i konkurransen om eksterne midler og anbefalte å åpne opp for flere forskningsgrupper innenfor fire programområder. Nanovitenskap som satsingsområde mottok 6,3 mill kroner av felles forskningsstrategiske midler.

Nanoprogrammet er bygd opp om eksisterende fagmiljøer på universitetet. Oppstartfasen for var perioden 2005-2010, og i løpet av de to første årene var i overkant av 16 millioner kroner rettet mot denne satsingen totalt sett fra institutter, fakulteter og UiBs strategiske midler. Dette dekket Ph.d.-stipender, post.doc.-stipender, utgifter i forbindelse med utveksling og innkjøp av utstyr samt drift. Programmets faglige leder hadde stipend fra Bergens forskningsstiftelse (2005-2009). Nanosatsingen var først konsentrert om forskning, men ble utvidet til å omfatte undervisning og etablering av studium i nanovitenskap. Studietilbudet omfatter

bachelorstudiet i nanoteknologi og masterstudiet i nanovitenskap. De første masterstudentene begynte høstsemesteret 2010, og rekrutteringen har vært god.

3.2 TRANSLASJONELL MEDISIN

Translasjonell medisin har som mål å bygge bro mellom basale og kliniske fagområder og å gjøre resultater fra medisinsk grunnforskning anvendbare i klinisk pasientbehandling. Økt oppmerksomhet ble rettet mot denne typen medisinsk forskning gjennom en evaluering av klinisk forskning i Norge i 2003. Evalueringen pekte på manglende fokus på translasjonell medisin i norske forskningsmiljø. Et viktig grunnlag for UiBs satsing innenfor translasjonell medisin og tilgrensende fagområder, var Program for funksjonell genomforskning (FUGE). Et planutvalg la frem sitt forslag til organisering av samarbeidet for å styrke translasjonell medisin ved UiB og Helse Bergen i juni 2005. Basert på utvalgets innstilling etablerte UiB, Helse Bergen og Unifob AS, et Translational Medical Research Consortium (TMRC). Translasjonell medisin hadde en rådgivende vitenskapelig komité med internasjonal representasjon. Samlet mot prosjektet 26 mill. kr. til konkrete prosjekter, hvorav 5,7 fra universitets fellesbudsjett. En evaluering fra 2008 konkluderte med at programmet var unikt i Norge, at translasjonell medisin var styrket i Bergen. Unge forskere hadde fått midler til å etablere robuste forskningsmiljøer. Den særskilte finansieringen fra oppstarten ble avsluttet i 2010, men forskning og samarbeid med Helse Bergen drives videre med utgangspunkt i Institutt for biomedisin. Fra FUGE har UiB mottatt ca. 300 mill. kr., hvorav 161 mill. kr. til forskningsprogrammer og 139 mill. kr. til etablering av teknologiplattformer. Fagmiljøene ved UiB har mottatt 19 % av en totalramme på 1.6 mrd. kr. Forskningsgruppene ved UiB har bidratt med 28 % av de 2622 vitenskapelige artiklene som er finansiert med bevilgninger fra programmet. Universitetet har i perioden 2007-2011 delfinansiert satsingen gjennom betydelige strategiske avsetninger både fra UiB sentralt og fra MO- og MN-fakultetene.

3.3 DEMOKRATI OG RETTSSTAT

Etter en utredning av et planutvalg i 2005/2006 vedtok universitetsstyret i 2007 (UST-sak 94/07) å opprette Demokrati og rettsstat som et nytt satsingsområde ved UiB. Det juridiske fakultet har koordinerende rolle for satsingsområdet og deltakende fakultet er Det juridiske, Det humanistiske og Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Uni Rokkansenteret og UiB Global har vært representert i programstyret for Demokrati og rettsstat. Det ble tidlig etablert et tett samarbeid med CMI.

Det er et mål å initiere samarbeid, aktiviteter og prosjekter på flere tematiske områder innenfor den brede paraplyen som demokrati- og rettsstatsforskning utgjør. Programstyret for Demokrati og rettsstat tilrettelegger for forskning og satsingen har nådd godt opp i konkurransen om eksterne midler. Forskningsrådet har bevilget midler til to større forskerprosjekter med til sammen nesten 20 mill. kr. I prosjektene samarbeider forskere ved UiB med forskere ved andre institusjoner (Uni Rokkansenteret, CMI, HiB, UiS og HiO) Midler er tildelt også fra Meltzerfondet, Universitetsfondet, UiBs gjesteforskerprogram og Samarbeidsfondet for CMI og UiB. Fritt Ord har vært bidragsyter ved en del arrangementer der Demokrati og rettsstat er medarrangør.

3.4 DE STORE FOLKESYKDOMMENE

De store folkesykdommene ble lansert som mulig nytt faglig satsingsområdet på bakgrunn av forslag fra Det medisinske, Det psykologiske og Det odontologiske fakultet 16.02.05 (sak 05/2645). Et planutvalg foreslo fire medisinske tematiske fagområder der det var særlig viktig å fremme tverrfaglig samarbeid om *Store folkesykdommer* og intensivere forskningsinnsatsen. Dette gjaldt fagområdene: kreftsykdommer, nevrovitenskap/psykiske lidelser, hjertesykdommer og infeksjonssykdommer. Utredningen om "De store folkesykdommene" er den eneste som ikke er behandlet av UiBs styre, og heller ikke fulgt opp spesifikt av de involverte fakultetene. Selv om det på dette området ikke ble noen spesifikk satsing har bør det nevnes at UiB blant annet har fått ERC Advanced Grant både innen diabetes (v/Pål Njølstad) og schizofreni (v/Kenneth Hugdahl). Det har dessuten foregått forskning av høy kvalitet på kreft og UiB har vært en sentral aktør i helseøkonomiprogrammet i Bergen. Helsefagevalueringen viser at den medisinsk orienterte forskningen på disse områdene er av høy kvalitet ved UiB.

3.5 REGION OG REGIONALISERING

HF-fakultetet foreslo region og regionalisering som ny forskningssatsning i 2004. En tverrfakultær arbeidsgruppe vurderte det faglige grunnlaget for en slik satsing og utarbeidet planer for et forskningsprogram. Gruppen kom til at region og regionalisering ville utgjøre et dynamisk satsningsområde med stort potensial for flerfaglig og tverrfaglig forskningssamarbeid og at satsingen ville ha et bredt nedslagsfelt ved en rekke forskningsmiljøer både ved UiB og samarbeidende institusjoner.

Opprettelsen av et utdanningsprogram ble prioritert først, med masterprogrammet i region og regionalisering, som er et tverrfaglig samarbeid mellom Det humanistiske fakultet, Det juridiske fakultet, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet og Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Satsingen har noe finansiering ut 2012.

Masterprogrammet har vært den sentrale aktiviteten med undervisning fra alle involverte fakultet, og har utviklet god og nær kontakt med sentrale partnere i Bergensregionen innenfor offentlig forvaltning og næringsliv.

Det er en oppnevnt styringsgruppe for satsingen som møtes jevnlig. Sentralt i gruppens arbeid har vært et dagsseminar som er arrangeres i vårsemesteret. Seminaret er et møtested for UiB, offentlig administrasjon, politikere og næringslivsledere i Hordaland som drøfter fremtidig kontakt med universitetet og utviklingsmuligheter for Vestlandet.

3.6 ERNÆRING OG FARMASI

I 2002 og 2004 vedtok UST to nye utdanningsprogram – farmasi og ernæring. Ingen av programmene hadde ved opprettelsen øremerkede studieplasser, men de har senere fått tildelt slike. Ernæring og farmasi var i utgangspunktet utdanningsatsinger og inngikk ikke som forskningssatsinger i de tidligere nevnte strategidokumentene. Selv om utgangspunktet

var å bygge opp studieprogrammer har begge feltene etter hvert fått et betydelig forskningsinnhold.

3.6.1 Ernæring

I UST-sak 86/2004 ble det vedtatt å opprette et studietilbud i ernæring. Som planlagt ble bachelorstudiet i human ernæring startet i 2005. Senere ble det også opprettet et masterprogram i human ernæring og masterprogram i klinisk ernæring. Et programstyre ble oppnevnt for å sørge for å utvikle og kvalitetssikre at studietilbudene ble attraktive studieprogram med høy kvalitet, basert på forskning innenfor området og slik at den særskilte profilen for utdanningstilbudet i Bergen ble videreutviklet. Programstyret har bidratt til initiering og stimulering av ernærings- og ernæringsrelatert forskning ved Universitetet i Bergen og dets samarbeidspartnere. Programstyret fordelte om lag 4 mill. Kr. til forskningsprosjekter i perioden 2005-2009. Programstyret er sammensatt av ledere fra UiB, Helse Vest, Havforskningsinstituttet, Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning (NIFES), NOFIMA og Rieber-Toro. Det har vært arrangert en årlig ernæringskonferanse med temaer som innovasjon, ernæringsveiledning og overvekt. I november 2011 fikk Det medisinsk-odontologiske fakultet en gave fra Stiftelsen Frank Mohn på 16 mill. kr. som skal brukes til å bygge opp et aktivt og samlende fagmiljø omkring ernæring og helse/klinisk ernæring.

3.6.2 Farmasi

Det akademiske kollegium vedtok å opprette et nytt tverrfakultært masterstudium i farmasi i 2002 (DAK-sak 114/02). I tilknytning til opprettelsen av farmasistudier vedtok Universitetsstyret (UST-sak 71/03) å etablere et Senter for farmasi med formål å bygge opp fagområdet farmasi i samarbeid med de aktuelle fagmiljøene på Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet og Det medisinsk-odontologiske fakultet. Senteret ble ikke administrativt tilknyttet noe fakultet, men med ansvarssted i universitetsbudsjettet. Etter vedtak i Universitetsstyret (UST-sak 42/10) ble ansvaret for farmasi overført til Det medisinsk-odontologiske fakultet. Senteret er organisatorisk lagt under Institutt for indremedisin, men forvalter sitt eget driftsbudsjett. Senteret har tre forskningsgrupper: samfunnsfarmasi, legemiddelkjemi og farmakognosi.

4 ANDRE SATSINGER

Hovedsatsingene og handlingsplaner ble supplert med andre og profilertete faglige initiativ. Fagmiljøene og enkeltforskere var sentrale i utformingen av disse satsingene, som i første rekke kom til å dreie seg om Nordområdene samt Klima, fattigdom og helse.

4.1 NORDOMRÅDENE

Regjeringens Nordområdesatsing har tilknytning til UiBs marine forskningsmiljøer. Satsingen er primært et nasjonalt politisk initiativ med geopolitikk og næringsliv i fokus. UiB har sterke forskningsmiljø innenfor polarforskning og har potensial til å oppnå betydelige forskningsmidler, særlig innenfor de marine fagmiljøene. Ved UiB finnes det også miljø med

kompetanse og interesse for forskning i og på nordområdene innenfor juridiske fag, samfunnsvitenskapelige fag og i humanistiske fagmiljø. I sum henter bergensmiljøet betydelige midler innenfor samlebetegnelsen nordområdeforskning. Fra 2006 til 2009 fant nesten 400 mill. kr. veien fra Norges forskningsråd til bergenske miljøer som forsker på problemstillinger knyttet til nordområdene. I tillegg kommer midler blant annet fra departementene, direktorater og EU.

I 2008 oppnådde Universitetet i Bergen den største andelen midler fra Forskningsrådets nordområdesatsing, hele 67,5 mill. kr. I 2009 ble UiB passert av Universitetet i Tromsø. Arbeidsgruppen for nordområdene (AG-Nord) ble opprettet i 2009 og er et redskap for bedre å kunne synliggjøre UiBs sterke fagmiljø innenfor polarforskning. Den skal fungere som en pådriver for styrking av tverrfaglig og tverrfakultær forskningsinnsats.

Gruppen skal formidle relevant informasjon om nordområdeforskning internt og eksternt, og ta tak i muligheter hvor UiB kan profilere sin forskning i større grad enn i dag. Arbeidsgruppen er per i dag ikke aktiv, men UiB har selvsagt en betydelig forskningsaktivitet på feltet.

4.2 KLIMA, FATTIGDOM OG HELSE

Universitetsledelsen opprettet en arbeidsgruppe i desember 2007 for å "utarbeide en oversikt over relevant forskning innenfor klima, fattigdom og helse i Bergensregionen". Oversikten ble levert i april 2008. Utgangspunktet var UiBs kompetanse i en rekke fagmiljøer, som landets fremste ekspertise innenfor naturvitenskapelig forskning på klimaendringer, og Bjerknessenteret for klimaforskning (BCCR) med internasjonal tyngde innenfor klimaforskning. UiB har sterke nasjonale og internasjonale forskningsmiljøer ved Senter for Internasjonal helse (SIH) ved Det medisinsk-odontologiske fakultet, og innenfor de ulike samfunnsvitenskapelige disiplinene. BCCR har, SFF-status og SIH fikk karakteren *excellent* i NFR-evalueringen av medisinske miljø. Begge har sterk tradisjon for forskerutdanning og tverrfaglige forskningsprosjekter. Internasjonal nettverksbygging for PhD-kandidater er igangsatt gjennom Bergen Summer Research School (BSRS).

Med utgangspunkt i kartleggingen av relevant forskning innenfor klima, globale samfunnsstudier, fattigdom og helse i Bergensregionen, ble det oppnevnt en arbeidsgruppe i 2008 for å koordinere forskningssamarbeid mellom fagmiljø som arbeider med forskning innenfor disse temaene, ved institutter og fakulteter. Hensikten var å utnytte forskning i samspill på tvers av fag og disipliner utnyttet, og å styrke forskningen innenfor området.

Arbeidsgruppene inviterte i april 2011 forskere og fagmiljøer til et seminar for å drøfte faglig samarbeid. Seminaret hadde svært god oppslutning og deltagelse fra instituttledere og dekaner fra involverte institutt og fakultet og var en klar og sterk bekreftelse på ønsket om og interessen for å utvikle et tverrfaglig samarbeid innenfor klima, helse og fattigdom.

For å ta seg av å følge opp arbeidet på disse to områdene ble det i 2010 ansatt en rådgiver på Forskningsadministrativ avdeling etter å ha fått midler til dette gjennom en gave fra Stiftelsen Unifob. Vedkommende ble imidlertid overført fra denne stillingen til stillingen som

daglig leder for Bergen marine forskningsklynge, og rådgiverstillingen har siden ikke vært besatt.

5 OPPFØLGING AV UIBS STRATEGI 2011-2015

Fakultetene engasjerte i 2010 institutter og fagmiljøer i et målrettet med utvikling og strategier og med å identifisere strategiske satsingsområder. Variasjonen i strategisk tilnærming mellom fakultetenes var betydelig, men det var et gjennomgående fellestrekk at strategiske satsinger ble søkt forankret i eksisterende spisskompetanse i fagmiljøene, eller i miljøer med potensial for utvikling. Langsiktighet ble vektlagt i oppbyggingen og finansieringen av sterke forskningsmiljøer. Behovet for å identifisere nye tverrfaglige satsingsområder både innenfor og mellom fakultetsgrenser fremheves av alle fakultet??.

Alle fakultetene har vedtatt strategier. Disse varierer i form og innhold i tråd med fakultetenes og fagmiljøenes ulike tradisjoner. Fakultetene har lagt særlig vekt på å konkretisere hvordan kvalitet i utdanning og forskning skal forstås, og det er satt opp mål og strategiske prioriteringer innenfor forskning, forskerutdanning, utdanning, samfunnsdialog og universitetet som organisasjon og arbeidsplass.

De overordnede målene og strategiske prioriteringene følges opp av og i fagmiljøene, ved fakulteter, ved Universitetsmuseet, ved institutter og av Universitetsbiblioteket, gjennom handlingsplaner. De strategiske prioriteringene er rammer for administrative avdelinger, som skal bidra til å skape handlingsrom og støtte opp under den faglige virksomheten.

Strategien for Universitetet i Bergen for 2011-2015 ble vedtatt av universitetsstyret 14.04. 2011 (UST-sak 15/11). UiB har som hovedmål for forskningen å ha og fremme grunnleggende forskning av høy kvalitet i bredden av universitetets fagdisipliner. Strategien setter kvalitet som rettesnor for den faglige utviklingen ved UiB, og universitetet satser på kvalitet uavhengig av tema:

Ambisiøse kvalitetskrav kan ikke begrenses til særskilte forskningssatsninger, men må rettes inn mot hele forsknings- og utdanningsvirksomheten. Å ivareta faglig bredde fordrer en aktiv, brei og målrettet fornyelse av fagene, i takt med den internasjonale kunnskapsutviklingen og ut fra universitetets fortrinn.

UiBs langsiktige mål beskrives slik:

Den langsiktige strategien er å videreutvikle universitetet som et internasjonalt anerkjent forskningsuniversitet med stor faglig bredde, men med en tradisjon for særlige satsinger som marin og utviklingsrelatert forskning og utdanning.

Ved å la *kvalitet* være en rettesnor gis det et klart signal om at fagmiljø som lykkes og kan vise til fremragende resultater innenfor forskning og utdanning, skal prioriteres.

Strategien angir hvilke prinsipper som skal legges til grunn for prioritering av kvalitet. Sentrale kvalitetsmål for forskning er siteringer, publisering, rangeringer, gjennomslag i internasjonale forskningsprogrammer, nasjonale og internasjonale fagevalueringer og aktiv

deltakelse i internasjonalt forskningssamarbeid. Kvalitet i forskning er også knyttet evnen til å konkurrere om ekstern finansiering. Gode evalueringer av søknader om eksterne forskningsmidler skal danne grunnlag for særlig prioritering.

Et viktig oppfølgingspunkt i universitetets strategi er at de to hovedsatsingsområdene skal evalueres:

I strategiperioden skal det gjennomføres en helhetlig evaluering av satsingen innen marin forskning og utdanning og av satsingen innenfor det utviklingsrelaterte feltet, i tillegg til en vurdering av universitets ulike former for organisering av tverrfaglighet.

6 VURDERINGER

Universitetet i Bergen startet på 1980-tallet med utarbeidelsen av langsiktige strategier for universitetets virksomhet der en tydelig framhevet det særlige ansvaret for grunnforskningen, at det skulle være bredde i forskningen, at en skulle være et universitet på høyt internasjonalt nivå og blant de fremste på enkelte forskningsfelt. UiB strategier har klare fellestrekk over tid, og det er kontinuitet i verdigrunnlaget strategiene bygger på. Ansvar for grunnforskningen, kritisk refleksjon, lærdomsfelleskap og frihet fremheves i alle strategier og gir holdepunkter for langsiktige prioriteringer som er nødvendig for et forskningsuniversitet.

Marin og utviklingsrelatert forskning ble tidlig løftet fram, og er nevnt som satsingsfelt, strategiske hovedinitiativ og hovedsatsinger. På 2000-tallet ble de to områdene ytterligere trukket fram. Gjeldende strategi fremhever UiBs tradisjon og fortrinn innenfor marin forskning og utviklingsforskning. Begge områdene er svært brede med en stor aktivitet både innenfor forskning og utdanning.

Strategien for perioden 2005-2010 holdt fast ved hovedsatsingene, men seks nye satsingsområder (punktsatsinger) ble initiert. Disse skulle i en tidsbegrenset periode skulle få institusjonell støtte slik at de aktuelle fagmiljøene kunne få i gang aktivitet og utarbeide søknader til eksterne finansieringskilder samt bidra til faglig fornyelse på universitetet. De nye satsingene har utviklet seg forskjellig, men har over tid fått en til dels sterk forankring i sine respektive fakulteter og fagmiljøer.

På siden av disse ble det startet utdanningsatsinger i ernæring og farmasi som over tid også har bygget opp en betydelig forskningsaktivitet, noe som er en naturlig utvikling ved et universitet hvor undervisningen skal være forskningsbasert og hvor de ansatte har dedikert nær 50 prosent av arbeidstiden til forskning. Senere har satsingene blitt supplert med to andre faglige initiativ. Faglige satsinger i perioden 2005-2010 omfattet også virksomhet som ikke var nedfelt i strategien, men som bygget på faglig bredde og kvalitet og med et langsiktig perspektiv av strategisk betydning for UiB. I tråd med den nasjonale prioriteringen av nordområdene både når de gjelder forskning og næringsutvikling ble dette feltet løftet fram for å synliggjøre UiBs kompetanse, historie og komparative fortrinn på feltet slik at en skulle stå sterkere i konkurransen om forskningsmidler. Gjennom initiativet i forhold til klima, helse og fattigdom forsøkte en å bygge broer mellom de to hovedsatsingsområdene –

marin og utviklingsrelatert forskning, og å stimulere til tverrfaglig aktivitet og prosjekter. Satsingene har hatt forskjellig utvikling og har i noe ulik grad lyktes med å få i gang prosjekter, å skaffe seg eksternt finansierte prosjekter og å bli integrert i fagmiljøene. Hovedbildet er imidlertid positivt og satsingene har fått i gang aktiviteter og samarbeid som ellers ville vært vanskeligere eller tatt lenger tid å realisere. Også disse satsingene har fått en lokal faglig forankring i sine respektive fagmiljø.

Den tidlige satsingen på marin forskning har trolig vært viktig for at universitetet har fått tre SFF-er på dette området – Bjerknessenteret, CIPR og Senter for geobiologi. I forlengelsen av Bjerknessenteret er også Senter for klimadynamikk (SKD) opprettet. Sarsenteret og Nansensenteret, som begge er nært knyttet til UiB er med på å styrke universitetets posisjon på dette forskningsfeltet. Alle disse sentrene har vært og er svært viktige for den faglige aktiviteten ved UiB og holder til dels svært høyt internasjonalt nivå. På utviklingsfeltet har universitetet ennå ikke fått noen SFF, men har hatt store og viktige prosjekter som for eksempel Nile Basin Research Programme. Senter for internasjonal helse (SiH) fikk karakteren "excellent" i den helsefagevalueringen som Forskningsrådet publiserte i november. Det er også verd å merke seg at SiH ble plassert på 22. plass i en internasjonal oversikt over de viktigste tankesmiene i verden, og at SiH har en søknad i finalerunden for SFF.

For at satsingene skal lykkes er det mange suksesskriterier, men det er ikke til å komme forbi at evnen til og muligheten for å skaffe eksternt finansiering til forskningsprosjekter fra Forskningsrådet, EU eller andre kilder er avgjørende. Selv om universitetet har bidratt inn mot de ulike satsingene med til dels betydelige midler har eksterne midlene vært hoveddrivere fordi en gjennom prosjektene har kunnet ansette PhD-stipendiater og post.doc.-er, anskaffe nødvendig infrastruktur og ha lønnsmidler til samarbeidende forskere i instituttsektoren. Gjennom den eksterne finansieringen har miljøene fått opp aktivitetsnivået, bygget forskningsgrupper over kritisk størrelse og hevet kvaliteten i forskningen.

UiBs satsinger er preget av en sterk flerfaglig og tverrfaglig karakter og forutsetter ofte samarbeid mellom forskere og fagmiljø ved forskjellige fakulteter og institutter. UiBs ulike ordninger for organisert tverrfaglig virksomhet skal evalueres. Fakultetene har utarbeidet strategier som reflekterer mangfoldet ved et forskningsuniversitet. Strategiene setter mål for virksomheten og vil kreve oppfølging i perioden. Dette vil komme til uttrykk i kommende års opplegg for forsknings-, forskerutdannings- og utdanningsmeldinger.

De mindre satsingene som ble satt i gang i forrige strategiperiode er nå forankret i de respektive fakultet og fagmiljø. De er levedyktige der, og har ikke lenger samme behov for institusjonell støtte. Universitetet har imidlertid både beredskap og vilje til å satse på forskning av høy kvalitet slik det framgår av strategien for 2011-2015. For eksempel gis de som får ERC Advanced eller Starting Grant et tillegg på 25 % av bevilgningen fra EU til ytterligere styrking av prosjektet, og SFF-ene tilføres betydelige midler både i prosjektperioden og etter at denne er slutt for å ivareta kompetansen og kapasiteten som er bygget opp på best mulig måte.

På viktige områder for UiB, hvor en tidligere har hatt arbeidsgrupper og administrativ kapasitet for å koordinere og bygge opp aktivitet, har arbeidet til en viss grad stoppet opp. Dette gjelder Strategiutvalget for marine fag, nordområdesatsingen og klima, helse og fattigdom. Det bør vurderes å revitalisere aktiviteten på disse områdene gjennom oppnevning av nye grupper og ved revurdering av deres mandat. Det er ikke tvil om at forskning og utdanning på disse områdene vil være viktige for UiB i årene som kommer, og at de også vil stå høyt både på den nasjonale og internasjonale forskningsagendaen i lang tid framover. Skal UiB være godt posisjonert her vil bedre intern koordinering av aktivitetene trolig være både nødvendig og nyttig.

I UiBs nye strategi skrives det at: "Universitetet skal videreutvikle gode og forutsigbare prosesser for prioriteringer og beslutninger ved å bruke treffsikre kriterier og virkemidler for å identifisere forskere, forskning og forskningsområder som har særlig potensial for høy kvalitet." For diskusjonen i FU tar vi derfor utgangspunkt i følgende spørsmål:

- Hva er erfaringen med denne type satsinger?
- Hvordan gjøre dette i framtiden?
- Hva er kriteriene og hvordan balansere disse?
- Hva skal virkemidlene være?
- Hva skal belønnes og hvem har ansvar for belønningen?
- Bør det være noen overordnede strukturer for å ivareta tverrfaglige satsinger og eventuelt hvilke?
- Hvilken kobling er det mellom forskningssatsingene og utdanningsprogrammene?

Saken legges med dette frem for utvalget til **drøfting**

7 INNHOLD

<u>1</u>	<u>INNLEDNING.....</u>	<u>1</u>
<u>2</u>	<u>HISTORIKK.....</u>	<u>FEIL! BOKMERKE ER IKKE DEFINERT.</u>
<u>3</u>	<u>HOVEDSATSINGER.....</u>	<u>2</u>
3.1	MARIN FORSKNING	2
3.1.1	STRATEGIUTVALGET FOR MARINE FAG (SMF)	3
3.1.2	BERGEN MARINE FORSKNINGSKLYNGE(BMF).....	3
3.2	UTVIKLINGSRELATERT FORSKNING.....	4
3.2.1	UIB GLOBAL OG BERGEN SUMMER RESEARCH SCHOOL.....	5
<u>4</u>	<u>ANDRE SATSINGER 2005-2010</u>	<u>6</u>
4.1	NANOVITENSKAP	6
4.2	TRANSLASJONELL MEDISIN	7
4.3	DEMOKRATI OG RETTSSTAT	7
4.4	DE STORE FOLKESYKDOMMENE	8
4.5	REGION OG REGIONALISERING.....	8
4.6	ERNÆRING OG FARMASI.....	8
4.6.1	ERNÆRING.....	9
4.6.2	FARMASI	9
<u>5</u>	<u>ANDRE SATSINGER</u>	<u>9</u>
5.1	NORDOMRÅDENE	9
5.2	KLIMA, FATTIGDOM OG HELSE.....	10
<u>6</u>	<u>OPPFØLGING AV UIBS STRATEGI 2011-2015.....</u>	<u>11</u>
<u>7</u>	<u>VURDERINGER.....</u>	<u>12</u>
<u>8</u>	<u>INNHOLD.....</u>	<u>15</u>